

Extreem-rechts is normaal in Rusland

ERIC BRASSEM EN NICOLE LUCAS

Het gevaar van hedendaags extreem-rechts is een thema waar op 4 mei te pas en te onpas bij wordt stilgestaan. Als die zorg ergens gepast is, dan wel in Oost-Europa. Politicoloog Andreas Umland, expert in nationalistisch extremisme in Rusland, ziet in dat land discussies en ontwikkelingen die hem doen denken aan de Weimar-republiek, Duitsland aan de vooravond van Hitler. Zo kent Rusland een eigen, veelgehoorde variant op de 'dolkstootlegende', die in Duitsland de nederlaag in de Eerste Wereldoorlog moest verklaren: daar zaten de Joden en de liberalen achter.

"Niet het disfunctioneren van de Sovjet-staat, maar 'verraders' in dienst van een westers complot hebben gezorgd voor de ineenstorting", zegt Umland. Hij wijst erop dat Poetin het opbreken van de Sovjet-Unie, waarbij Moskou de zeggenschap over de Sovjet-staten verloor, 'de grootste catastrofe van de twintigste eeuw' heeft genoemd. Velen in het Kremlin en daarbuiten willen de verloren status terug.

De Weimar-republiek liep uit op Hitler. Ziet u zo'n toekomst ook in Rusland?

"Er zijn diverse toekomstige mogelijkheden, maar een horroortoekomst zou ik zeker niet uitsluiten. Het bewind kan extremisten de hand boven het hoofd blijven houden, anti-Amerikanisme blijven uitspelen, spanningen blijven opvoeren met Oekraïne, op de Kaukasus of in Centraal-Azië. Ze kunnen doorgaan met het radicaliseren van de samenleving om hun autoritaire regime te stabiliseren. En dat kan onbeheersbaar worden, allerlei figuren kunnen komen bovendrijven en de macht overnemen.

De conservatieven in de Weimarrepubliek dachten Hitler voor eventjes nodig te hebben als kanselier, daarna zouden ze zich weer van hem ontdoen. Het regime in Rusland heeft de

De radicalisering van Rusland zou ons meer zorgen mogen baren, vindt de Duitse politicoloog Andreas Umland. Het risico van een Russisch militair avontuur in ex-Sovjetstaat Oekraïne neemt toe.

touwtjes nog in handen, ze hebben extremisten niet nodig als minister. Maar ze gebruiken hen wel in het politieke theater."

Een zo'n extremist is Aleksander Doegin. In de jaren '90 verheerlijkte Doegin nazi-Duitsland. Nu maakt hij zich als leider van de Internationale Euraziatische Beweging sterk voor Russische zeggenschap over verloren gebieden. Umland: "Doegin is een figuur in de marge, maar wel onderdeel van het systeem van Poetin. Hij is professor aan Ruslands belangrijkste universiteit in Moskou en lid van de parlementaire expertraad voor nationaliteiten. Als commentator op de staatstv verbreidt hij zijn zwart-witte, apocalyptische boodschap: 'Of de Atlantici winnen, of wij'; 'Als wij hen niet vernietigen zullen ze ons vernietigen.'"

Hij is marginaal, maar wel salonfähig?

"Hij is onderdeel van de manipulatie van de pu-

blieke opinie door het regime, met het verhaal dat Rusland een belegerde vesting is, dat we ons de luxe van oppositie, demonstraties of rechten voor minderheden en democratie niet kunnen permitteren; de Amerikanen zullen ons bombarderen zoals ze met de Serviërs en de Irakezen deden als we ons niet verenigen en mobiliseren. Doegin helpt bij het in diskrediet brengen en uit beeld houden van de democratische oppositie, door andere zaken aan te roeren, het debat de gewenste kant op te sturen."

Rusland kent een rijke variëteit aan extremistische groepen, ook in de Doema, het parlement. Sinds begin jaren negentig is daar bijvoorbeeld de liberaal-democratische partij van Vladimir Zjirinovski, de man die het Russische rijk, van vreemde smetten vrij, situeert van Finland tot Pakistan. Umland: "Zijn partij, ondanks haar naam allesbehalve liberaal en democratisch, is destijds gecreëerd door de geheime dienst KGB, om verwarring en verdeeldheid te zaaien in de echte democratische beweging. In de Doema zit ook een ultrarechtse stroming, vreemd genoeg, de communistische partij, die een Russo-centrische staat bepleit."

"Ook in de Russisch-Orthodoxe kerk bestaan sterke rechts-nationalistische stromingen, die min of meer opgaan in de staat en de staat in hen. Zij willen Oekraïne en Wit-Rusland weer onder Russische invloed brengen en zijn sterk antiwesters: tegen abortus, rechten voor seksuele minderheden, individualisme, enzovoort.

Dan zijn er tal van buitenparlementaire groepen, zoals de skinheads – openlijke neo-nazi's die de swastika gebruiken. De Beweging tegen Illegale Immigratie verzet zich tegen de immigratie uit de Kaukasus en Centraal-Azië. Vergeet niet dat Rusland een van de hoogste immigratiecijfers ter wereld heeft: er zijn miljoenen, voornamelijk illegale, immigranten. ▶